

3.7 Аналіз транскордонних та терористичних загроз у 2008 році

Транскордонні загрози

У 2008 році в Україні та суміжних з нею державах існувала небезпека транскордонних загроз ураження населення і навколишнього середовища в межах прикордонних територій від радіаційних, хімічних, гідродинамічних та інших об'єктів.

Північний напрямок

На півночі Україна межує з Республікою Білорусь та з Російською Федерацією (Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська, Чернігівська області).

Для Волинської області потенційно можливими джерелами техногенно-екологічної загрози з боку Білорусі є Білозірська водоживильна система та Хотиславський кар'єр будівельних матеріалів.

Білозірська водоживильна система забезпечує подачу на територію Республіки Білорусь води з р. Прип'ять через Вижівський водозабір, який розміщується у районі с. Залухово Ратнівського району Волинської області, для наповнення Дніпро-Бузького каналу (ДБК) Білорусі.

Функціонування Білозірської водоживильної системи пов'язано з гідрологічним режимом р. Прип'ять на ділянці нижче від Вижівського водозабору і певним чином впливає на перерозподіл річкового стоку та якість води у річці на території розміщення національного парку Прип'ять-Стохід, рішення про створення якого було прийнято у 2007 році.

Головною проблемою є дотримання стабільного гідрологічного режиму води у р. Прип'ять та в озерах Святе, Волянське, Біле, які знаходяться на території Волинської області і використовуються як джерела забору та накопичення води для потреб ДБК в Білорусі.

У безпосередній близькості до кордону з Україною у Малоритському районі Брестської області розташований Хотиславський кар'єр будівельних матеріалів.

Будівництво кар'єру розпочато у 1990-х роках. Кар'єр має проектну площу більше 240 га, глибину 35 м із загальним об'ємом розробки 93 млн. тонн будівельного піску і 117 млн. тонн крейди і мергелю. Розробка планується протягом 45 років із щорічним відпрацюванням 4-5 га на повну потужність розрізу. У 1995 році роботи в кар'єрі було припинено.

Проте 12 вересня 2006 р. на засіданні Президії Ради Міністрів Республіки Білорусь було розглянуто питання "О перспективах освоения месторождения мела и силикатных песков "Хотиславское".

Відсутність даних про результати геологічної розвідки Хотиславського кар'єру та технологічної схеми його розробки не дозволяє зробити однозначний висновок щодо впливу осушення кар'єру на прилеглі території.

Особливістю цього об'єкта є те, що розкриття кар'єру здійснювалось у безпосередній близькості від покрівлі верхньокрейдяних порід, які вміщують

напірний водоносний горизонт - джерело живлення карстових озер на території Волинської області, у безпосередній близькості до території Шацького національного природного парку (близько 15 км.).

Потенційно небезпечним з огляду на можливе порушення звичних гідрогеологічних та гідрологічних умов існування озер Шацького національного природного парку є створення та функціонування сховища радіоактивних відходів поблизу с. Струга Малоритського району Республіки Білорусь.

Певного впливу на стан територій України, суміжних з Республікою Білорусь, зокрема на гідрологічні та гідрохімічні характеристики стоку р. Прип'ять і природний стан розташованих у її заплаві заповідних територій, може завдати освоєння покладів міді у Ратнівському районі, де вже розпочато пошуково-розвідувальні роботи.

У 2007 році було розроблено регламент взаємодії Брестського обласного управління МНС Республіки Білорусь і Головного управління МНС України в Волинській області у разі загрози або забруднення навколишнього середовища, аварій, пожеж та інших надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, який затверджений під час зустрічі заступників Уповноважених українсько-білоруської міжурядової Угоди про спільне використання та охорону транскордонних вод.

В серпні 2008 року розпочалися роботи з утилізації пестицидів відповідно до програми TACIS Добросусідство країн Польщі, Білорусії та України "Покращення навколишнього природного середовища в басейні річки Західний Буг у 2008-2009 роках". Відповідно до цієї програми проведена утилізація 128,3 тонни пестицидів з передбачених 252 тонн. Керівництво облдержадміністрації, представники Західно-Бузького басейнового управління водних ресурсів, Головного управління МНС України в області брали участь у спільних проектах транскордонної співпраці в Єврорегіоні "Буг", засіданні Комісії з питань прикордонного співробітництва в рамках Міжурядової координаційної ради міжрегіонального співробітництва щодо вирішення проблем з попередження надзвичайних ситуацій транскордонного характеру.

Чернігівська область на заході та північному заході межує з Гомельською областю Республіки Білорусь, на півночі - з Брянською областю Російської Федерації.

Джерелом негативного впливу на стан водних об'єктів Чернігівщини з території Республіки Білорусь є господарська діяльність КП "Гомельводоканал" та сільськогосподарського комплексу по відгодівлі свиней "Сож" (с. Кравцова Гомельського району). Незважаючи на те, що стічні води КП "Гомельводоканал" проходять механічну та біологічну очистку з подальшим скидом у р. Сож, у результаті потенційної аварійної ситуації на сільськогосподарському комплексі можливий скид

стічних вод у р. Добрянку. Потужність очисних споруд 180 тис. куб. м на добу.

Потенційно небезпечним об'єктом для Чернігівської області є Гомельський хімічний завод, на якому проводиться виробництво мінеральних добрив, в основному фосфорних, і зберігається близько 15 млн. тонн мінеральної сировини для виготовлення добрив. Однак протягом останніх 5 років фактів аварійних викидів у атмосферне повітря зафіксовано не було.

З боку Російської Федерації джерелами негативного впливу на стан водних об'єктів басейну р. Десни можуть завдати ВАТ "Погарський м'ясокомбінат", ГУП "Погарські інженерні мережі" та Погарське МУЖКГ.

Стічні води від промислових підприємств районного центру Погар та з приватного сектору надходять на очисні споруди ГУП "Погарські інженерні мережі". Стічні води проходять механічну і біологічну очистку з наступним скидом у р. Судость. Проектна потужність очисних споруд 4,25 тис. куб. м на добу. Фактично надходить 1100 куб. м.

У результаті тривалого терміну експлуатації очисні споруди ВАТ "Погарський м'ясокомбінат" втратили дренажні властивості, через близьке залягання підземних вод поля фільтрації були пошкоджені, перетворились у ставки-накопичувачі стічних вод, фактично втратили функції очисних споруд біологічної очистки і практично не підлягають ремонту. Поля фільтрації, які розташовані у водоохоронній зоні р. Варенець, відділені від річки земляною дамбою, що не виключає прориву і аварійного скиду забруднених стічних вод у річку.

Крім того, область розміщена в зоні потенційно небезпечного впливу можливих аварій на трьох АЕС: Курської і Смоленської АЕС (Росія) з викидом 10 % активності та Інгалінської АЕС (Литва) з викидом до 50 % активності.

Північно-східний та східний напрямки

На півночі і сході з Російською Федерацією упродовж 498 км з Брянською, Курською та Белгородською областями межує Сумська область.

Особливу небезпеку за можливими наслідками можуть становити аварії на Курській АЕС (м. Курчатов, Курська обл., Росія), де експлуатується 4 діючих атомних реактори РВПК потужністю 1000 мВт кожний, розташована за 100 км на північ від обласного центру м. Суми.

Радіаційні аварії на Курській АЕС з викидом 10% радіоактивних продуктів одного реактора за межі санітарно-захисної зони станції можуть створити зони забруднення (з різними рівнями радіації) загальною площею 23,8 тис. кв. км з населенням 1194,6 тис. осіб. Максимальному радіоактивному забрудненню територія області може підпадати при північному і північно-західному вітрі за швидкості 5 м/сек., із викидом в атмосферу 50% напрацьованих радіоактивних продуктів, незалежно від хмарності і часу доби.

Курська АЕС має ставок-охолоджувач першої та другої черги, який розташований на заплаві

р. Сейм між захисною дамбою та лівобережною над заплавною терасою. Русло р. Сейму відведено в обхід водойми з півночі по спрямленому штучному руслу-каналю довжиною 8,5 км. Усі споруди ставка-охолоджувача знаходяться в задовільному стані. Масштабність несприятливих процесів, які можуть виникнути при прориві дамб, що укріплюють береги, досягне площі затоплення прилеглих територій відповідно в 10- та 15- кілометрових зонах. Внаслідок цих проривів можливе потрапляння забруднюючих речовин у відкриті водотоки, рівень забрудненості води в р. Сеймі різко підвищиться і може навіть фіксуватися на транскордонному створі в с. Тьоткіне.

Незадовільний технічний стан гідроспоруд Костянтинівського водосховища (2,993 млн. куб. м), розташованого на транскордонній ділянці Сумської та Курської областей на р. Синяк, може стати причиною виникнення аварійної ситуації в разі високого водопілля. Передбачувана площа затоплення прилеглих територій Курської області - 10-кілометрова зона. На цей час обидві заінтересовані сторони докладають зусиль для проведення необхідних ремонтних робіт і запобігання можливим негативним явищам.

Прикордонна Харківська область межує з Белгородською областю Російської Федерації, де розташовані Шебекінський хімічний комбінат, Белгородський та Старооскольський цементні комбінати, магістральні газопроводи Шебелинка - Белгород (обсяг газу 4700 куб. м) і Шебелинка - Острогжськ (обсяг газу 18700 куб. м), аміакопровід Тольятті - Одеса (480 тонн аміаку, глибина зони ураження до 20,9 км).

У Донецькій та Луганській областях найбільшою транскордонною водною рікою є Сіверський Донець з основними притоками річками Казенний Торець, Кривий Торець, Бахмутка. У Донецькій області транскордонними є також річки Міус та Кринка.

У рамках Угоди між Урядами Російської Федерації та України про спільне використання і охорону транскордонних водних об'єктів від 20.10.1992 здійснюється регулярне спостереження за гідрохімічним станом р. Сіверського Донця в основних контрольних створах, у тому числі, прикордонному створі в с. Попівка.

Західний та південно-західний напрямки

Геологічна будова земель Львівської області, яка межує з Підкарпатським воєводством Республіки Польща, така, що течія транскордонних річок спрямована у бік Республіки Польща. З Польської сторони тече р. Стрв'яж басейну р. Дністра, до якої потрапляють стоки від новозбудованих очисних споруд м. Устшики Дольні та р. Солокія. Багаторічні дослідження стану атмосферного повітря, які проводяться в рамках моніторингу Інспекторатом охорони довкілля в м. Жешові, фіксують перевищення допустимих за європейськими нормами параметрів тільки бенз(а)пірену у м. Перемишлі.

У той же час, джерелом транскордонних техногенно-екологічних загроз у Львівській області

є транскордонні нафто- і газо- продуктопроводи, підземні сховища газу, родовища корисних копалин. На Львівщині розробляються небезпечні у транскордонному аспекті три родовища: Коханівське нафтове та Хідновицьке і Свидницькі газові, розкурюється Бітлянська нафтогазова площа, планується Старявська та Буцівська.

На підставі двосторонніх міжурядових Угод між Урядом України та Урядами Угорської Республіки та Словацької Республіки з питань водного господарства на прикордонних водах спільно з природоохоронними органами зазначених країн здійснюється контроль за якістю поверхневих вод транскордонних водотоків басейну р. Тиса, проводяться спільні заходи у разі їх забруднення. У 2007 році фактів виникнення транскордонних аварійних ситуацій на суміжних із Закарпатською областю прикордонних територіях Словаччини та Угорщини не зафіксовано.

Забруднення річок відбувається, в основному, під час аварійних скидів зі шламосховищ гірничовидобувних підприємств.

За даними Державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області, на суміжних прикордонних територіях не здійснювалось будівництво небезпечних об'єктів - потенційних носіїв транскордонних техногенно-екологічних загроз.

Разом з тим, на території області розташовані Бурштинська теплова електрична станція, промислові об'єкти гірничої хімії, зокрема сховища відходів ДП "Калійний завод" ВАТ "Оріана", очисні споруди міста Коломия.

Повністю заповнене хвостосховище № 2 площею 48 га, де зберігається 9,7 млн. куб. м відходів, з яких 1,7 млн. куб. м у рідкому стані. Рівень рідкої фази зростає за рахунок атмосферних опадів. На цей час рівень розсолів знаходиться на 0,5 м від рівня дамби.

Небезпечною є ситуація із зростанням об'ємів розсолів у відпрацьованій дільниці Домбровського кар'єру ВАТ "Оріана". У південній його дільниці нагромадилось 5,2 млн. куб. м розсолів. Щорічно у кар'єрі, внаслідок розчинення відкритих земних порід атмосферними опадами, утворюється додатково 1,2-1,4 млн. куб. м розсолів. Розвиток карстових процесів, які в останні роки різко зростають, може призвести до потрапляння розсолів у підземні водоносні горизонти басейну річок Лімниця та Дністер.

У разі виникнення аварійної ситуації (прориву дамби), раптовий вилів великої кількості сольової пульпи призведе до забруднення розсолами басейнової системи р. Дністра та виникнення надзвичайної техногенно-екологічної ситуації з катастрофічними соціальними наслідками як для України, так і для держав Європейського Союзу.

Орієнтовна площа засолених підземних вод складає 900 гектарів. Результати моніторингу свідчать про тенденцію до поширення ареалу забруднень у напрямку р. Лімниця, де розташований інфільтраційний водозабір міста Калуш.

Серйозну техногенну загрозу в області створює мережа трубопровідного транспорту. Загальна довжина магістральних газопроводів становить понад 1600 км, у т.ч. газопроводів міжнародного значення "Прогрес" - 168 км., "Уренгой - Помари - Ужгород" - 170 км, "Союз" - 116 кілометрів. Найбільшу загрозу для виникнення надзвичайних ситуацій становлять місця повітряних та підземних переходів трубопроводів через різноманітні перешкоди.

Потенційну техногенно-екологічну загрозу для Чернівецької області становлять карстові процеси, активізація яких на території Румунії здатна спровокувати прискорення аналогічних процесів у Дністровсько-Прутському міжріччі.

Серед потенційних загроз техногенно-екологічного характеру, що можуть мати негативний вплив на територію України у Вінницькій області, є, у першу чергу, виробнича діяльність гранітного кар'єру, розташованого на правому березі р. Дністра (біля с. Косеуць) та об'єкти водопровідно-каналізаційного господарства міста Сороки на території Республіки Молдова.

Від вибухових робіт на кар'єрі в будинках жителів с. Пороги Ямпільського району з'являються тріщини, через роботу дробильних установок повітря забруднено гранітним пилом.

Очисні споруди каналізації м. Сороки, що експлуатуються з 1980 р., розташовані на землях Цекинівської сільської ради Ямпільського району, не працюють з 2002 р. Технологічне устаткування та обладнання споруд вийшло з ладу і фактично відновленню не підлягають. Стоки безпосередньо на територію України не надходять, однак створюють потенційну небезпеку через відсутність споруд з їх очищення. Будівництво очисних споруд у м. Сороки не розпочато, питання фінансування їх будівництва не вирішено.

Небезпеку також становить мулове господарство очисних споруд каналізації (ОСК), яке розташоване у 100-метровій прибережній захисній смузі на лівому березі р. Дністра. За час роботи ОСК мул з мулових майданчиків не вивозився. Розміщення цих відходів у прибережній захисній смузі, що є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності, суперечить вимогам пункту 6 ст. 89 Водного кодексу України.

Питання збереження та відтворення природних ресурсів р. Дністер, як транскордонної ріки, неможливе без спільних дій як України, так і Республіки Молдова.

Проте залишаються практично не реалізованими заходи, передбачені Протоколом засідання совместной українсько-молдавской рабочей группы по дальнейшей эксплуатации Сорокских очистных сооружений від 21.09.2001, домовленостей українсько-молдовських переговорів, що створює підставу для додаткового порушення питання будівництва нових ОСК м. Сороки на міждержавному рівні.

Є доцільним також винесення на розгляд Українсько-Молдовської міждержавної змішаної

комісії питання про обмеження діяльності гранітного кар'єру на території Республіки Молдова, внаслідок негативного впливу його діяльності на стан будівель с. Пороги Ямпільського району Вінницької області.

Транскордонні техногенно-екологічні загрози в Одеській області, у першу чергу, пов'язані з двома великими європейськими річками - Дунаєм і Дністром.

Протягом 2000-2008 років відбулося 9 транскордонних надзвичайних ситуацій (НС) через забруднення р. Дунаю: у 2000 - 2002 рр. по 2 НС, у 2003 - 2005 р. по одній НС. У 2006 році відбулося 3 аварійні випадки забруднення р. Дунай, внаслідок потрапляння нафтопродуктів з плавзасобів.

Більшість цих НС пов'язані із недодержанням Румунією належного стану на гірничо-збагачувальних, металургійних, хімічних підприємствах. Стан дотримання заходів екологічної безпеки на румунських видобувних та гірничозбагачувальних підприємствах незадовільний.

Часті екологічні аварії на території Румунії та систематичні скиди вибраних ґрунтів за течією, яка прямує в українські прикордонні води Дунаю, призводять до підвищеної концентрації у водах і наносах Дунаю нікелю, міді, цинку, кадмію, миш'яку, хрому, кобальту, ванадію, цирконію, вольфраму, молібдену, нафтопродуктів та інших речовин, які забруднюють довкілля. За статистичними даними, щорічно у дельту ріки потрапляє близько 43 млн. тонн завислих речовин, а Кілійська дельта стає їх відстійником.

Загрозу для об'єктів довкілля становить розробка родовища золота і срібла "Рошія Монтане", розташованого в межах водозбірної території притоку річок Дунай та Тиса. Необхідну інфраструктуру для нового рудника на епітермальному золото-срібному родовищі "Рошія Монтане" розвиває Канадська компанія Gabriel Resources Ltd.

Занепокоєння українських експертів, точку зору яких підтримують і угорські фахівці, викликає використання ціанідів на золотодобувному австралійсько-канадсько-румунському СП Gabriel Resources. Компанія планує обробити близько 225 млн. тонн порід, що передбачає застосування щорічно 500 тонн ціанідів. Водосховище, де зберігаються відходи, займає площу 500 га. Відпрацьовані шлаки скидаються у покинуті шtolьні, а також до р. Самош, внаслідок чого шкідливі речовини опиняються на території України.

Небезпеку хімічного ураження (насамперед, повітря і водних ресурсів) становлять підприємства хімічної промисловості, розміщені в прикордонних районах Румунії - комбінат мінеральних добрив (м. Рознов), нафтопереробний завод (м. Георге-Георгіу-Деж), завод хлорсодових продуктів (м. Борзешть), завод хімічного волокна (м. Ясси), комбінат комплексних добрив (м. Турну-Мегуреле) і завод органічних добрив (м. Кодля).

Потенційно небезпечним є і проект будівництва в м. Галац сучасної теплової електростанції на вугіллі, за попередніми даними її потужність може сягати 700-900 МВт. Спорудження та функціонування станції може призвести до значних та шкідливих екологічних наслідків у транскордонному контексті, зокрема щодо впливу на довкілля в українському Придунав'ї.

Упродовж останніх років викликає стурбованість скидання з боку Румунії ґрунтів у Кілійський рукав після проведення днопоглиблювальних робіт. Скиди ґрунту, які здійснює румунська сторона, призводять до додаткового замулення суднового ходу по Кілійському рукаву. Частина забруднених наносів від днопоглиблювальних робіт у Сулинському каналі залишається у Кілійській дельті. Зазначені дії можуть негативно вплинути на функціонування і призвести до вмирання рукавів Степовий, Данаєць, Кислицький, створити умови для перерозподілу водостоку на користь Румунії, що значно погіршить безпеку судноплавства українською частиною дельти р. Дунаю. Через погіршення якості води в Кілійському гирлі, яке є джерелом постачання Вилковського та Кілійського господарських питних водозаборів, створюються передумови для погіршення санітарного та епідемічного стану мешканців населених пунктів Кілійського та Татарбунарського районів.

Відповідно до положень існуючої Угоди між Урядом України та Урядом Румунії про співробітництво в галузі водного господарства на прикордонних водах, визначених у статті 2 пункту 3, "Жодна зі Сторін без попереднього узгодження не буде здійснювати роботи на своїй державній території і не буде вживати ніяких заходів, які можуть призвести до суттєвих змін режиму течії або якісних змін прикордонних вод".

Гідротехнічні і днопоглиблювальні заходи на судноплавних протоках румунської частини дельти р. Дунаю, які не мають статусу прикордонних вод і не межують з територією України, здійснювалися неодноразово, (зокрема, створення штучної дамби для перерозподілу водостоку між Кілійським та Тульчинським гирлами) та призводили до суттєвого зменшення стоку в Кілійському гирлі. Подальше зменшення стоку може негативно вплинути на стан екосистем в українській частині дельти р. Дунаю і функціонування Дунайського біосферного заповідника НАН України, порушити стабільність берегової лінії та обумовити зміни гідрохімічної обстановки в дельті Дунаю у цілому.

Мінімізація негативних наслідків на стан навколишнього природного середовища може бути забезпечена безумовним виконанням положень статей 6, 7, 12 Угоди між Урядом України та Урядом Румунії про співробітництво в галузі водного господарства на прикордонних водах і Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті.

Вбачається за доцільне створити робочу групу з відповідних фахівців (наприклад, із залученням співробітників Дунайського біосферного заповідника, Інституту зоології та Інституту ботаніки

НАНУ, Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Одеській області) для детальної оцінки ризиків місцевому біорізноманіттю та екосистемам з розробленням відповідних компенсаційних заходів для мінімізації таких ризиків.

Уряд Румунії планує здійснити будівництво у м. Чернаводе (повіт Констанца) сховища для зберігання ядерних відходів, експлуатацію якого планується почати з 2014 р. У цьому місті вже функціонує АЕС "Чернаводе", де експлуатується енергоблок потужністю 700 мВт. 6 травня 2007 року був встановлений другий енергоблок з канадським реактором САКВІІ-6 на 700 мВт.

Румунська сторона планує добудувати ще два реактори (3 та 4). При їх будівництві необхідно враховувати гідрологічні умови р. Дунай та проведення певних гідротехнічних робіт для забезпечення необхідного рівня води в р. Дунай, що використовується для потреб АЕС.

У 1997 році на території Республіки Молдова біля с. Джурджулешти, розташованого на суміжній з Одеською областю території (Ренійський район), було розпочато будівництво нафтоналивного терміналу (потужність 2 млн. т/р.).

Основну загрозу навколишньому середовищу Українського Придунав'я в результаті будівництва й експлуатації нафтотерміналу пропускною спроможністю 2 млн. тонн на рік буде становити забруднення р. Дунаю нафтопродуктами. Відстань нафтотерміналу до річок Прут і Дунай складає 1,5 кілометрів.

Внаслідок експлуатації терміналу (перевалка, промивання обладнання і нафтотанкерів та скидання баластових вод) певна кількість нафтопродуктів буде надходити у навколишнє середовище і безпосередньо в р. Дунай. Масштаби забруднення будуть залежати від рівня технологічного забезпечення терміналу, наявності і якості очисних споруд, дотримання експлуатаційних нормативів.

Аварійні випадки будуть мати найбільш небезпечний характер і залежати від типу аварії, часу її локалізації і обсягів нафтопродуктів, що потрапили у навколишнє середовище.

При цьому, необхідно зазначити, що гідрологічні умови в районі розташування терміналу (місце впадання р. Пруту в р. Дунай) будуть сприяти поширенню нафтопродуктів уздовж саме української частини р. Дунаю. Крім того, подібне розташування збільшує потенційну небезпеку аварійних ситуацій у випадку катастрофічних повеней на Дунаї та Пруту.

Будівництво і подальша експлуатація нафтотерміналу з екологічної точки зору є потенційною загрозою для Придунайського регіону України за наступними напрямками:

- порушення якості питного, технічного і промислового водопостачання, яке здійснюється через водозабори міст Рені, Ізмаїл, Кілія, Вилкове;

- забруднення водних ресурсів, які використовуються для сільськогосподарських цілей (зрошення земель, вирощування рису) та цілей рибного господарства;

- порушення екосистем дельти р. Дунай, північно-західної частини Чорного моря і Придунайських озер та використання їхніх природних ресурсів (туристично - рекреаційних, рибних і водних);

- загрозу існування об'єктів природо-заповідного фонду України.

Для своєчасного та ефективного реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з транскордонним забрудненням басейну р. Дунай, яке може виникнути внаслідок діяльності порту Джурджулешти, Головним управлінням МНС України в Одеській області зі службою цивільного захисту та надзвичайних ситуацій Міністерства внутрішніх справ Республіки Молдови налагоджено співробітництво щодо забезпечення техногенно-екологічної безпеки Придунав'я.

Важливим аспектом є й те, що термінал будується поблизу таких потужних портово-індустріальних центрів, як Браїла, Галац (Румунія) і Рені (Україна), які створюють інтенсивне техногенне навантаження на екосистему р. Дунаю, у тому числі й внаслідок забруднення нафтопродуктами. Введення в експлуатацію нового нафтотерміналу збільшить цей вплив і негативно позначиться на стані навколишнього середовища регіону.

На думку експертів, у зоні екологічного ризику перебуватимуть не тільки екосистеми дельти р. Дунаю та північно-західної частини Чорного моря, але й об'єкти природно-заповідного фонду України, а саме: Регіональний ландшафтний парк "Ізмаїльські острови", Дунайський біосферний заповідник, водно-болотні угіддя міжнародного значення озера Кугурлуй і Картал, прирусловий ліс р. Дунаю.

З метою захисту національних інтересів у цьому регіоні необхідно є активізація зовнішньополітичної діяльності, зокрема, розгляд питання щодо правомірності будівництва портових об'єктів (2 причали, 8 нафтових цистерн, залізничні платформи для прийому світлих нафтопродуктів, мазуту, насосна станція тощо) на ділянці, де остаточно не проведено демаркацію кордону між Україною та Молдовою, а також проаналізувати стан дотримання сторонами Договору між Україною і Республікою Молдова про державний кордон.

На території Одеської області розташовано Кучурганське водосховище, на березі якого у 1964 році побудована Молдовська ДРЕС. Загальна площа земель, зайнятих Молдовською ДРЕС, становить 1391,8 га, у тому числі водойми - 1106 га, золошлаковідвал - 272,8 га та гідротехнічні споруди - 13 га.

Після розпаду СРСР та встановлення кордону між державами частина об'єктів Молдовської ДРЕС, у тому числі золошлаковідвали, опинилась на території України. Експлуатація золошлаковідвалів

Молдовською ДРЕС здійснюється з порушенням вимог природоохоронного законодавства, а саме: не рекультивуються відпрацьовані площі, не зрошуються золошлаковідвали, які постійно пилять. За попередніми розрахунками, викиди пилу з поверхні споруд золошлаковідвалу становлять більше ніж 41,6 тис. тонн на рік.

Щорічно керівництво Молдовської ДРЕС здійснює водообмін, і в р. Дністер скидається близько 20 млн. куб. м води з підвищеним солевмістом і витратами 10 куб. м/сек. Кучурганське водосховище знаходиться у другому поясі зони санітарної охорони Одеського водозабору. Існуюча ситуація становить небезпеку для якості річної води в районі водозабору.

Експлуатація золошлаковідвалів Молдовської ДРЕС здійснюється з наступними порушеннями вимог природоохоронного законодавства:

- не рекультивуються відпрацьовані площі;
- не дотримуються технологічні вимоги при заовненні секцій;
- не здійснюється зрошення накопичених золошлаковідходів.

Це, в свою чергу, призводить до забруднення атмосферного повітря та ґрунту. За розрахунками фахівців, викид вугільного пилу з поверхні золошлаковідвалу досягає більше 10 тис. тонн на рік.

За наявними даними, Молдовська ДРЕС не зареєстрована у податкових органах України як платник податків і зборів, що дозволяє їй не сплачувати збори за забруднення навколишнього середовища. Як зазначають фахівці, податок за забруднення навколишнього середовища може скласти понад 600 тис. грн. на рік. Крім цього, дозвільні документи на викиди забруднюючих речовин в атмосферу та розміщення відходів на території Одеської області ДРЕС у встановленому порядку не отримувалися.

Під час робочої зустрічі у м. Дністровську Республіки Молдова (ПМР) під головуванням заступника голови Одеської обласної ради Тиндюка М.О. у присутності генерального директора ЗАТ "Молдовська ДРЕС" та заступника Міністра природних ресурсів та екологічного контролю ПМР було проведено нараду щодо розв'язання проблем, пов'язаних з експлуатацією ЗАТ "Молдовська ДРЕС". Було визначено, що вирішення вказаної проблеми можливе лише на міждержавному рівні. З метою мінімізації негативного впливу від експлуатації споруд ДРЕС на екологічний стан Одеської області необхідно вирішити наступні питання:

- ліквідувати золошлаковідвал;
- рекультивувати землі на території Біляївського району;
- провести демаркацію кордону між Україною та Республікою Молдова в місці розташування золошлаковідвалу ДРЕС;
- вирішити питання щодо компенсації українській стороні в особі Граденицької

сільради Біляївського району за погіршення санітарного та екологічного стану на їх території через забруднення довкілля при експлуатації золошлаковідвалу за період з 1992 року;

- вирішити питання щодо сплати компенсації за забруднення довкілля регіону.

Існує також проблема Кучурганського водосховища, яке розташоване на суміжній території України і Молдови. Для створення технологічно необхідних запасів води вздовж водосховища збудовано дамбу обвалування, через що рівень води у водосховищі піднявся 3 - 3,5 метра. Для запобігання підтопленню території селищ Кучурган і Лиманське в комплексі з водосховищем побудовано дренажну систему, яка є технологічною складовою Молдовської ДРЕС, але знаходиться на території України. У зв'язку з відсутністю фінансування дренажна система працює вкрай незадовільно, що призводить до підтоплення прилеглих населених пунктів.

Необхідно додати, що Молдовська ДРЕС щорічно навесні здійснює скид води з підвищеним солевмістом в обсягах 20 млн.куб м з водосховища у р. Турунчук (Україна), а влітку - забір води таких же обсягів без відповідного дозволу на спеціальне водокористування. Такі дії суб'єктів господарювання молдовської сторони негативно впливають на екологічний стан р. Турунчук і транскордонного Кучурганського водосховища та не відповідають нормам природоохоронного законодавства України.

Ситуація ускладнюється тим, що ДРЕС розташована на території Придністров'я та не підпорядковується виконавчій владі Республіки Молдова.

На сьогодні назріла необхідність у створенні тристоронньої Комісії в межах Українсько-Румунсько-Молдовської Угоди про співробітництво в зоні природоохоронних територій дельти річок Дунай та Нижній Прут.

Стратегією попередження та реагування на транскордонні надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру є активізація міжнародного співробітництва України з сусідніми державами до, під час та після аварії (включаючи вплив аварій, викликаних стихійним лихом), з метою утвердження відповідної політики, а також посилення та координації дій на всіх рівнях. Основними заходами щодо реалізації цієї стратегії є:

- удосконалення організації управління та взаємодії сил реагування в районах можливих транскордонних надзвичайних ситуацій з метою ліквідації їх наслідків;
- створення системи оповіщення про промислові аварії та спрощення умов переходу кордонів аварійно-рятувальними підрозділами суміжних країн;
- спільне впровадження сучасних рятувальних технологій та розвиток скоординованих наукових досліджень у галузі попередження транскордонних надзвичайних

ситуацій;

- здійснення спільних тренувань та навчань, семінарів, конференцій та інших представницьких заходів;
- розробка спільних норм, критеріїв та процедур у сфері відповідальності, створення надійної інформаційної мережі.

Оцінка ризиків соціальних загроз та тероризму

У 2008 році в Україні продовжувала функціонувати загальнодержавна система антитерористичних заходів.

Забезпечення техногенної та природної безпеки в Україні потребує, у тому числі, ефективного функціонування загальнодержавної антитерористичної системи для запобігання актам тероризму за використанням засобів масового ураження на техногенно небезпечних об'єктах.

У 2008 році на території України зафіксовано 284 прояви з ознаками терористичного характеру (у 2007 р. - 245), 147 з них розкрито, 162 становлять усні погрози щодо намірів вчинити протиправні дії терористичного характеру.

Основними факторами, що визначають терористичні загрози в Україні, є:

- поширення ідей радикалізму функціонерами міжнародних терористичних та радикальних організацій через загальнодоступні засоби інформації (Інтернет, супутникове телебачення, друковані видання, листівки тощо), релігійні та громадські структури. Зростання кількості прибічників радикальних ідей за відсутності ефективних заходів протидії цьому явищу;
- наявність прихильників міжнародних терористичних та релігійно-екстремістських організацій;
- незаконна міграція та осідання на території України вихідців з проблемних країн Азії та СНД, які тривалий час перебували (перебувають) під впливом ідеологій тероризму та радикалізму;
- складна ситуація в місцях компактного проживання етнічних груп, сповідуючих іслам, зокрема в АР Крим і м. Севастополі (невирішеність соціальних проблем кримських татар і, в цілому, населення півострова, протиборство між кримсько-татарськими організаціями (громадами) та проросійськими і козацькими об'єднаннями);
- складна внутрішньополітична ситуація в державі, труднощі у забезпеченні соціального та економічного розвитку деяких регіонів України, криміналізація суспільства і низький рівень довіри громадян до місцевих органів виконавчої влади та органів самоврядування, невирішеність соціально-побутових проблем окремих прошарків населення;

- наявність на території України об'єктів (підприємств, лабораторій), на яких виробляються, зберігаються і використовуються небезпечні хімічні, біологічні та радіаційні матеріали і речовини, що створювали об'єктивні передумови для можливого вчинення актів технологічного тероризму.

Ці процеси використовуються в своїй діяльності окремими політизованими структурами, які не виключають застосування силових методів для досягнення поставлених цілей.

Основними проблемними питаннями, у протидії актам технологічного тероризму залишались:

- недосконалість системи внутрішньо-державного контролю у сфері поводження з хімічними та радіаційними речовинами, що можуть бути використані у створенні компонентів бойових отруйних та радіаційних речовин;
- недоліки в системі безпеки функціонування об'єктів хімічної, ядерної галузі, об'єктів, на яких використовуються отруйні і радіаційні речовини, біологічні патогенні агенти, та об'єктів життєзабезпечення;
- незадовільний стан забезпечення населення та спеціальних підрозділів суб'єктів боротьби з тероризмом засобами індивідуального та колективного захисту;
- слабкий рівень матеріально-технічного забезпечення підрозділів сил цивільного захисту, санітарно-епідеміологічної служби та військ радіаційного, хімічного, бактеріологічного захисту Збройних Сил України.

Тероризм, як антисоціальне явище, в останні роки став гострою проблемою у світі. Незалежність України сприяла збільшенню можливостей проникнення на територію держави суб'єктів міжнародного тероризму. Через географічне розташування Україна може стати місцем зіткнення релігійних, економічних та національних інтересів сусідніх з нею країн. Досить нестабільний розвиток економіки та зниження загального рівня життя населення призвели до зростання злочинних проявів. Збільшується кількість зброї у незаконному обігу та посилюється фінансування сучасної терористичної діяльності (технічне та матеріальне оснащення), що призводить до зростання кількості терористичних угруповань.

У 2008 році порівняно з 2007 роком відбулося незначне збільшення кількості проявів з ознаками терористичного характеру, 50% з них - усні погрози вчинити протиправні дії терористичного характеру. Найбільшу кількість погроз щодо вчинення насильницьких дій у минулому році було спрямовано стосовно Президента України, Прем'єр-міністра та членів Кабінету Міністрів України, а також народних депутатів України, що свідчить про зростання політичної напруженості в суспільстві.

За мотиваційними ознаками домінують прояви терористичного характеру, скоєні з метою зриву роботи державного органу, підприємства,

навчального процесу, а також вирішення соціально-побутових проблем.

Терористичні загрози також безпосередньо пов'язані з наявністю в Україні значної кількості засобів ураження, що перебувають у незаконному обігу, а також проблемами у збереженні засобів, котрі можуть бути використані з терористичною метою, та охороні техногенно небезпечних об'єктів. Вказане створює реальні передумови для здійснення терористичних актів радикально налаштованими особами.

У цьому контексті слід зазначити, що майже половина зброї, що вилучається правоохоронними органами, є саморобною. Спостерігається тенденція до збільшення кількості випадків застосування саморобних вибухових пристроїв (у 2008р. - 31, у 2007р. - 13). Це спричинено доступністю і дешевизною компонентів та складових частин саморобних вибухових пристроїв, а також наявністю інформації про способи їх виготовлення і застосування (друковані видання, Інтернет тощо).

Ситуація ускладнюється проблемами у забезпеченні належної охорони військових арсеналів, баз і складів, а також надзвичайними подіями на таких об'єктах, що створює передумови для витоку в нелегальний обіг вибухових речовин.

Технічні засоби охорони часто є застарілими або зовсім не придатними до використання. Значна кількість сховищ боєприпасів та зброї потребує капітального або часткового ремонту, недостатнім є рівень протипожежної безпеки. Фактично завантаженість місць зберігання арсеналів і баз майже на 3,5 тис. умовних вагонів перевищує проектно-допустимі норми.

У 2008 році на території Харківської області та АР Крим траплялися непоодинокі випадки вилучення із незаконного обігу штатних засобів ураження, які перебувають на озброєнні ЗС України (РПГ-26, ПГ-7С). У Миколаївській області викрито протиправну діяльність організованої злочинної групи з числа військовослужбовців ЗС України та місцевих жителів, які викрадали з військових об'єктів вибухові речовини, бойові припаси та військове майно в особливо великих розмірах.

Аналогічні проблеми характерні для ряду техногенно небезпечних та диверсійно уразливих об'єктів транспортної інфраструктури.

Зокрема, за інформацією Мінпаливенерго, газокompресорна станція "Кіровоградська" (складова частина магістрального газопроводу "Кременчук-Богородчани", постачання газу до країн Західної Європи та окремих населених пунктів України), що займає площу майже 22 гектари, охороняється лише однією особою. Периметрова система технічних засобів охорони об'єкта є застарілою та ненадійною.

За інформацією Мінтрансв'язку існують суттєві проблеми у забезпеченні режиму охорони об'єкта 1 категорії - мосту через р. Дніпро (двоюрисна конструкція із залізничною колією та автомагістраллю довжиною 1,8 км), що

розташована на ділянці залізничної колії перегону "Кременчук-Крюків" ДП "Південна залізниця" (м.Кременчук, Полтавська обл.). Така ж ситуація навколо мостів через річки Десна (м. Чернігів) та Дніпро (с. Неданчичі, Чернігівська обл.) ДТГО "Південно-Західна залізниця.

Не вирішено ряду питань, пов'язаних із збереженням джерел іонізуючого випромінювання (ДІВ) та небезпечних хімічних речовин.

Так, за даними Міністерства охорони здоров'я, у 4 інститутах Національної академії наук України (Інститут фізики, ДУ "РАДМА" Інститут фізичної хімії ім.Л.В.Писаржевського, Інститут клітинної експериментальної патології, онкології і радіобіології ім.Р.Є.Кравецького, Інститут клітинної біології і генетичної інженерії, м. Київ) зберігаються високо потужні ДІВ, що відпрацювали свій паспортний експлуатаційний термін використання. На даний час жоден із спеціальних комбінатів УкрДО "Радон" не має можливості прийняти ці ДІВ, так як потужність сховищ для захоронення таких джерел недостатня, а інститути Національної академії наук України не мають джерел фінансування для вилучення відпрацьованих ДІВ та передачі їх на захоронення.

За даними Мінагрополітики, в Україні на майже 5 тис. складах різних форм власності зберігається понад 21 тис. тонн заборонених і непридатних до використання пестицидів. При цьому, близько 40% цих складів не відповідають санітарно-екологічним вимогам.

Вплив тероризму на рівень техногенної безпеки опосередкований злочинною дією та спрямований на руйнування чи пошкодження підприємств, споруд, шляхів і засобів зв'язку, об'єктів життєзабезпечення населення. Практично всі об'єкти життєзабезпечення, техногенні об'єкти, які можуть використовуватися терористами як суспільно значимі, сьогодні захищені різноманітними програмами дій Антитерористичного центру України.

Закон України "Про боротьбу з тероризмом" надав Службі безпеки України статус головного органу в загальнодержавній системі боротьби з цим явищем. З грудня 1998 року, відповідно до Указу Президента України, при Службі безпеки засновано Антитерористичний центр (АТЦ), для вирішення завдань боротьби з тероризмом в Україні створено належну (за оцінками вітчизняних та іноземних експертів) нормативно-правову базу.

Система реагування на терористичні загрози в Україні включає в себе практичні механізми, впроваджені відповідними постановами Кабінету Міністрів України:

- від 15 серпня 2007 р. №1051 (Положення про державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків);
- від 12 травня 2007 №703-3 (Порядок реагування на загрозу вчинення терористичного акту);

- від 7 лютого 2007 №153 (Порядок взаємодії з припинення протиправних дій повітряних суден, які можуть використовуватися для вчинення терористичних актів у повітряному просторі України у мирний час);

- від 14 квітня 2004 №460 (Порядок взаємодії у разі виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах підвищеної небезпеки).

При регіональних органах Служби безпеки функціонують координаційні групи, чим забезпечено мобільність у вирішенні покладених на АТЦ завдань. За ініціативою та безпосередньою участю Штабу АТЦ розроблено Програму реалізації положень Варшавської конференції щодо спільної боротьби з тероризмом, Спеціальну програму антитерористичних заходів, введено в дію Указом Президента України, План заходів щодо протидії терористичним актам із застосуванням бактеріологічних засобів, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України тощо.

У 2008 році на засіданнях Міжвідомчої координаційної комісії АТЦ було розглянуто проблем поточної діяльності АТЦ та прийнято рішення, спрямовані на вдосконалення загальнодержавної системи боротьби з тероризмом, підвищення ефективності заходів щодо виявлення і усунення причин та умов, які сприяють вчиненню терористичних актів та інших злочинів, здійснюваних з терористичною метою.

Штабом АТЦ продовжувалась робота згідно із затвердженими проектами:

- Програми держав-учасниць СНД по боротьбі з міжнародним тероризмом та іншими проявами екстремізму на 2008-2010 роки;
- Програми протидії міжнародному тероризму на 2007-2008 роки під егідою Спільної робочої групи Україна-НАТО з питань військової реформи та участі у консультаціях з цього приводу в Офісі безпеки НАТО в Україні;
- проведення командно-штабних і тактико-спеціальних навчань і тренувань з антитерористичної тематики на 2008 рік.

З метою забезпечення належного рівня готовності координаційних груп АТЦ при регіональних органах СБ України до реагування на можливі терористичні прояви у 2008 році Штабом та КГ АТЦ при СБ України проведено 112 навчань з антитерористичної тематики. З них 59 тактико-спеціальних (ТСН) та 53 командно-штабних (КШН). 24 ТСН проведено у режимі подання раптової увідної. Найбільш важливі ТСН (5) та КШН (2) відбулися за участю іноземних фахівців та спостерігачів. На навчаннях відпрацьовано заходи щодо практичної взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом та локалізації наслідків терактів на техногенно небезпечних об'єктах.

Зокрема, в жовтні 2008 р. на Рівненській АЕС за участю іноземних спостерігачів проведено міжрегіональне комплексне тактико-спеціальне навчання, в ході якого практично відпрацьовано схему державного управління з використанням визначених алгоритмів дій центральних та місцевих

органів виконавчої влади в рамках діяльності Антитерористичного центру з ліквідації наслідків кризової ситуації, що виникла під час проведення антитерористичної операції і спричинила радіоактивне забруднення значної території.

Навчання також продемонструвало можливості єдиної державної системи запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, готовність України до виконання зобов'язань у рамках Глобальної ініціативи боротьби з актами ядерного тероризму

У рамках Південно-Східної Європейської оборонної Ініціативи у період 23-31 жовтня 2008 року в Центрі управління в надзвичайних ситуаціях МНС України було проведено міжнародні комп'ютерні навчання "SEESIM 08".

Від України було залучено представників МНС, Міноборони, Мінтрансв'язку, МВС, МЗС, МОЗ, СБУ та Адміністрації Держприкордонслужби. Окрім цього, до навчання залучались на рівні координаційних центрів представники Албанії, Республіки Болгарії, Хорватії, Республіки Македонія, Грецької Республіки, Румунії, Турецької Республіки та Італії.

Головними цілями навчання було відпрацювання порядку спільних дій військових і цивільних організацій на міжнародному рівні, центральних і місцевих органів виконавчої влади у ході реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, у тому числі таких, що сталися внаслідок терористичних актів.

Відповідно до програми партнерства між штатом Каліфорнія та Україною представниками Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України взято участь у навчаннях "Голден Гардіан" з питань ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, що сталася внаслідок землетрусу, яке відбулось у період з 11 по 20 листопада 2008 року.

До участі у навчанні залучалося більше 5 тисяч учасників від місцевих та федеральних органів влади та підрозділи Національної гвардії штату Каліфорнія.

План навчання передбачав виникнення землетрусу силою 7,8 балів за шкалою Ріхтера вздовж розлому Сан-Андреас на півдні Каліфорнії. Крім того, у ході навчання відпрацьовувались питання антитерористичної діяльності.

З метою удосконалення існуючої системи реагування на надзвичайні ситуації техногенного характеру доцільно передбачити:

- вжиття додаткових організаційно-правових, інженерно-технічних, оперативно-розшукових заходів щодо усунення недоліків у системі безпеки функціонування хімічно, радіаційно, біологічно та техногенно небезпечних об'єктів;
- посилення заходів щодо контролю за ввезенням на територію України отруйних, радіаційних речовин та бактеріологічних

(біологічних) засобів;

- удосконалення нормативно-правової бази у сфері забезпечення безпеки техногенно небезпечних об'єктів та об'єктів, на яких використовуються отруйні речовини і біологічні патогенні агенти, що можуть бути використані у створенні хімічної, бактеріологічної (біологічної) зброї, зокрема:

- удосконалення існуючої системи щодо особливостей порядку ідентифікації, обліку та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки, на яких застосовуються небезпечні речовини подвійного використання, що можуть бути використані у створенні зброї масового ураження;

- передбачення заходів із забезпечення дієвого функціонування підрозділів сил цивільного захисту для ліквідації наслідків застосування хімічної та бактеріологічної (біологічної) зброї;

- посилення контролю за виконанням центральними та місцевими органами виконавчої влади вимог чинних законодавчих та нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту населення;

- активізація участі України у міжнародному співробітництві у сфері протидії актам технологічного тероризму;

- забезпечення належного бюджетного фінансування заходів хімічного та бактеріологічного захисту населення від наслідків аварій і катастроф, застосування засобів ураження, а також заходів з утилізації рідинних компонентів ракетного палива та інших технічних токсичних речовин.